

SOSYAL BİLGİLER DERSİ
DERS NOTLARI

YALIKÖY İMAM HATİP ORTAOKULU

MUSTAFA YAZGAN

TRABZON – 2018

II. ÜNİTE: KÜLTÜR VE MİRAS

DESTAN VE YAZITLARDA TÜRKLER

Türklerin bilinen ilk yurdu **Orta Asya**'dır. Orta Asya batıda Hazar Denizi, doğuda Kingan Dağları, kuzeyde Altay Dağları, güneyde ise Tibet Platosu ve Hindukuş Dağları arasında yer alır.

Bu coğrafyada Türkler, İslamiyet'ten önce Asya Hun, I. ve II. Kök Türk Devletleri ve Uygur gibi devletler kurmuştur.

“Aslında Türükler (Türkler), kendilerini “güçlüler” olarak adlandırmakta haklıydılar. Ülke şartları oldukça acımasızdı ancak buna uyanlar yaşayabilirdi. Çünkü bu bölge ortalama yükseltisi 1200 ile 1400 metre arasında değişen bir yayladır. Dağların yükseltisi ise 4000 metrenin üzerindedir. Büyük çöküntüler ve yüksekliklerden oluşur. Bölge çok az yağış almaktadır. Kışın şiddetli soğuklar olur, sıcaklık -50 oC'ye kadar düşer, akarsular ve göller donar.”

Jean Paul Roux

Orta Asya'nın coğrafi özellikleri, bozkır kültürünün ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bozkır kültürü, Türkler arasındaki sosyal ve ekonomik yapıyı şekillendiren temel faktör olmuştur. Bozkır kültürü Türklerde;

- ✓ Hayvancılığın gelişmesine,
- ✓ Türklerin atı evcilleştirmesine,
- ✓ Göçebe yaşam sürmesine (Yaylak ve Kışlak),
- ✓ Savaşçı bir toplum olmasına,
- ✓ Bağımsızlığına düşkün bir millet olmasına,
- ✓ Toplumsal sınıf farklılıklarının görülmemesine,
- ✓ Kalıcı eser bırakmamalarına (Taşınabilir eşyalar kullanmışlardır),
- ✓ Toplumsal sınıf farklılıklarının oluşmamasına,
- ✓ Cezaların kısa süreli olmasına (Hapis cezası yoktur),
- ✓ Türklerin geniş bir coğrafyaya yayılmasına sebep olmuştur. (Türk tarihinin bir bütün olarak incelenmesini engellemiştir.)

Türklerde; Çadır, kilim ve demir bu kültürün önemli unsurlarındandır. Türkler yılın belli bölümlerinde mevsim koşullarına göre yerlerini değiştirerek konargöçer bir hayat tarzı yaşamakta ve daha çok hayvancılık ile uğraşmaktaydılar.

Temel geçim kaynağı hayvancılık olan Türklerde hayvancılığa bağlı olarak dokumacılık gelişmiştir. Türklerin yaşadığı Altay ve Orhun bölgesinde yapılan arkeolojik kazılarda giyim eşyalarına, halı ve kilim örneklerine rastlanmıştır. Bu bulgular, Türkler arasında dokumacılığın geliştiğini göstermektedir.

Halı dokumacılığı, Türklerin dünya medeniyetine bir armağanı olarak kabul edilmiştir. Halı ilk kez Hunlar tarafından koyun yününden dokunarak kullanılmıştır. Günümüzde de Türkler dokumacılıkta dünyanın önde gelen devletlerindendir.

Pazarık Kurganı'nda çıkan halı, en eski düğüm tekniği ile dokunmuş halı olarak kabul edilir. Halıda bozkır kültürüne ait hayvan figürleri ve Hun Gülü adı verilen çiçek görseli kullanılmıştır.

1970 yılında Kazakistan'daki Issık Göl'ü yakınlarında bir kurgan keşfedilmiştir. Issık Kurganı adı verilen bu mezarda birçoğu altın olan eşyalar bulunmuştur. En göz alıcı eşya altından yapılmış bir elbisedir. Çizmesinden başlığına, kemerinden kılıcına kadar her şeyi saf altındandır. Başlığı ok ve tuğlarla süslü, alın hizasında koç, geyik ve at kabartmaları vardır. Bu kabartmalara kama kılıfında ve öteki eşyalarda da rastlanmıştır. Ceketin altındaki düz pantolonun paçaları çizmenin içine girmektedir. Ceket, yüzlerce üçgen altının birleştirilmesinden meydana gelmiştir. Çorabın çizme ile diz kemiği arasında kalan kısmında yine üçgen parçalar, çizmede ise dörtgen parçalar vardır. Tarihçiler bu elbisenin bir tigine (hakanın oğlu) ait olduğunu söylemekte fakat tiginin kim olduğu henüz bilinmemektedir. Onun için bu tigine "Altın Elbiseli Adam" ismi verilmiştir.

Kurgan: Orta Asya'da ki eski Türk mezarlarına kurgan denilirdi. Genellikle devlet yöneticileri için yapılmışlardır. Eski Türklerde ölen kişi kurgan denilen mezara değerli eşyaları ile birlikte gömülürdü. Koruma amaçlı üzerine toprak ya da taş yığılmış olan kurganların önemli bir özelliği de etrafının taş parçaları ile çevrilmiş olmasıdır.

Kaşgarlı Mahmud “At Türklerin kanadıdır.” demiştir. Bazı tarihçiler, bozkır kültürünü Atlı Göçebe Kültürü olarak isimlendirmişlerdir. Çünkü Türk’ün sosyal, ekonomik ve askerî hayatında atın önemli bir yeri vardır. Bu yüzden atı ilk evcilleştiren millet Türklerdir. Türkler atı kutsal saymışlar hatta sahibi ölünce atlarını da kurganlara gömmüşlerdir.

Türkler İslamiyet’e girmeden önce Gök Tanrı inancına inanmışlardır. Türkler ölümden sonraki yaşama inanırlar, ölen kişileri eşyaları ile birlikte yuğ adı verilen bir törenle gömerlerdi.

Masmavi gökyüzünün örttüğü Avrasya’da Türkler, sayısız maceralar yaşadılar. Ekonomik ve siyasi sebeplerden dolayı bilinmeyen ufuklara doğru göç etmek zorunda kaldılar. Zorlandıkları anda sığındıkları “**Gök**” idi. Türkler mavi gökyüzünün altında devamlı mücadele ile geçen bir hayat sürdürdüler. Uçsuz bucaksız bozkırda yaşayan bir Türk için gökyüzü birbirini tamamlayan nesnelerden oluşuyordu. Gök aynı zamanda Türk’ün bütün evrenini çevreleyen çadır gibiydi. Gök kubbede karanlığı kovan güneş, ay ve yıldızlar vardı. O yüzden inandıkları yaratıcıya “**Gök Tanrı**” adını verdiler. Kök Türk Yazıtlarında Bilge Kağan, “Tanrı beni kağan olarak oturttu.” diyerek bize Gök Tanrı inancı hakkında ipuçları verir. Türklere göre tanrı, mutlak güç sahibi, ulu ya da yüksek ve sonsuzdur.

Trüklerin atlarını, değerli eşyalarını ve silahlarını da ölüleriyle birlikte kurgan adlı mezarlara gömmeleri Türklerde ahiret inancı olduğunun göstergesidir.

Türklerde Sosyal Yapı ve Adalet

Toplumun en küçük birimine aile denirdi. Aileler sülaleleri, sülaleler boyları, boylar milleti, millet de devleti oluştururdu.

Aile (Oğuş) → Sülale (Urug) → Aşiret (Boy-Bod) →
Millet (Bodun, Budun) → Devlet (İl)

Devletin başında hükümdar (**Hakan, Han, Kağan**) bulunurdu.

Devlet, **Töre** adı verilen yazılı olmayan kurallara göre yönetilmişti. Töre aynı zamanda devletin devamlılığı için de önemli idi. Kök Türk Yazıtlarında töresini kaybetmiş ulusun yok olacağı hatırlatılarak kağanlardan töreye uygun davranmaları istenmişti. Törenin değişmeyen hükümleri adalet, iyilik ve eşitlikti.

Türklerde yönetme gücü yani Hakan'lık, Türklere Tanrı tarafından verildiğine inanılırdı. Buna Kut denirdi. Kut'un kanda olduğuna ve kan yoluyla babadan oğula geçtiğine inanılırdı. Bu da hükümdar öldükten sonra **hanedan üyelerinin taht** üzerinde hak iddia etmelerine ve taht mücadelelerine neden olurdu.

Devlet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı meclise **toy (kurultay)** denirdi. Kurultayda mutlak söz sahibi Kağan'dır. Kağanın başkanlığında toplanan kurultaya boy beyleri ve Kağanın eşi (hatun) de katılırdı. Kağan olmadığı dönemlerde söz sahibi ise Hatun'dur.

Hatun'un Toy'a katılması ve Hakan olmadığında devleti yönetme yetkisinin hatunda olması Türklerde kadına verilen değer göstergesidir.

ASYA HUN DEVLETİ (MÖ 220 – MS 226)

- ✓ Orta Asya'da kurulan Asya Hun Devleti tarihte bilinen **ilk Türk** devletidir.
- ✓ Devletin bilinen ilk hükümdarı **Teoman (Tuman)**'dır.
- ✓ **Orhun ve Selenga** ırmakları arasında yaşamışlardır.
- ✓ Başkenti **Ötüken**'dir.
- ✓ Devlet en parlak dönemini **Mete Han** (Mao-Dun) zamanında yaşamıştır.

Teoman (Tuman) Dönemi:

- Bilinen ilk hükümdardır.
- Dağınık boyları ilk defa bir bayrak altında topladı.
- M.Ö. 214 yılında Çinliler, Hun akınlarına karşı Çin Seddi'ni yaptı.

Mete Han (Mao-Dun) Dönemi:

- Çinlileri yenilgiye uğratarak onlarla ilk yazılı antlaşmayı yapmıştır.
- Çin'i yenerek vergiye bağlamıştır.
- İpek yolu denetimini altına alarak ekonomik yönden zenginleşmiştir.
- Mete Han orduyu onlu, yüzlü, binli sisteme ayırarak (onlu sistem) disiplinli bir ordu kurmuş ve bu onlu sistem günümüzde Türk ordusunun temelini oluşturmaktadır.
- Mete Han, Orta Asya'da tüm Türkleri bir bayrak altında toplayarak Türk birliğini sağlamış, birçok yabancı kavmi kendi hükümlerine altına almıştır.
- Mete Han'ın hayatı, destanlaştırılarak Oğuz Kağan Destanı'nı oluşturulduğu tahmin edilmektedir. Oğuz Kağan Destanı'nın kahramanı Oğuz Kağan ile Mete Han ile büyük benzerlik göstermektedir.

Türk tarihinde ilk düzenli ordu Mete Han tarafından kurulmuştur. Bu yüzden günümüzde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kuruluş yılı olarak Mete Han'ın tahta çıktığı M.Ö 209 yılı kabul edilmektedir.

Bugün askerlerimizin rütbesini omuzlarındaki apoletlerinden anlarız. Hun Türklerinde ise kemer tokalarından anlaşıyordu.

Asya Hun Devleti Mete Han'ın ölümünden sonra taht kavgaları nedeniyle devlet Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Zayıf kalan Doğu Hunları yıkılarak Çin'in egemenliğine girerken; Batı Hunları Kuzey ve Güney olarak ikiye ayrılmış Güney Hunları Çin' egemenliği altına girmiştir. Kuzey Hunları ise Balamir önderliğinde Karadeniz'in kuzeyinden batıya doğru göç etmişlerdir. Bu olay Kavimler Göçüne sebep olmuştur.

Göçebe yaşam süren Türkler pantolon, çizme, yelek, kemer, ceket ve gömlek gibi giyim eşyalarını kullanmışlardır. **Dokumacılıkta** gelişen Türkler giysilerini koyun, kuzu ve av hayvanlarının derisi ile koyun, keçi ve deve yününden yapmışlardır.

İpek Yolu ticaretine önem veren Kök Türkler yünden ve deriden kumaşlar satıp ipek kumaşlar ithal etmişlerdir.

Türkler, tarihte **demir madenini** ilk işleyen milletlerdendir. Başlıca mesleklerinden biri madencilik olan Türkler; savaş aletleri, tabaklar, maşrapalar, heykeller vb. eşyalar yapmışlardır.

“Türkler, usta sanatkârlardır. Onlar altın, gümüş, bakır ve demir kap yapımında çok ustadırlar.”

Çinli Bir Seyyah

Göçebe yaşam süren Türklerde yerleşik hayata özgü olan tapınak, saray, kale gibi sanat yapılarına rastlanmaz. Bunun yerine göçebe hayata uygun taşınabilir ve küçük fakat estetik değeri yüksek eşyalar yaparak kullanmışlardır.

Hunlardan kalma eserler üzerinde insan ve hayvan resimlerinin bulunması Türklerin resim sanatıyla çok eskiden beri ilgilendiklerinin bir göstergesidir.

Kadın savaşçıların kurganlara ilginç takılarla gömüldüğü görülmüştür. Bu takılar mercan, akik, yeşim taşı ve turkuazla kaplanmış kemer tokaları, alev biçimli bronz süslerdir. Kadın savaşçıların savaşta taktıkları bu kemerler günlük hayatlarında kullanılmıyordu. Düğün ve cenaze gibi bazı özel günlerde takılıyordu. Yılan, öküz, at, panter, leopar ve ejderha gibi fantastik hayvanların tasvir edildiği tokalar kullanılmıştır. Hun erkekleri demirden kemerler takarken kadınlar bronz kemer tokaları takardı.

Mustafa YAZGAN

KÖK TÜRK DEVLETİ (552 – 630)

Hun Devleti'nin parçalanmasından sonra Orta Asya'daki Türkler Avarlar'ın egemenliğine girmiştir. Bağımsızlığına düşkün olan Türkler Bumin Kağan önderliğinde, 552'de Avarlar'a karşı ayaklanarak Kök Türk Devletini kurmuşlardır. Mukan Kağan'ın ölümünden sonra devlet Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmış. 630 yılında Doğu Kök Türk Devleti, Çinliler tarafından ortadan kaldırılmış. Batı Kök Türk Devleti ise 630 yılında Çin'e bağlanmışlardır.

Kök Türk Devletinin Genel Özellikleri

- ✓ Orta Asya'da kurulan ve Türk adı ile kurulan **ilk Türk** devletidir.
- ✓ Devletin ilk hükümdarı **Bumin Kağan'dır**.
- ✓ **Orhun ve Selenga** ırmakları arasında yaşamışlardır.
- ✓ Başkenti **Ötüken'dir**.
- ✓ Devlet en parlak dönemini **Mukan Kağan** zamanında yaşamıştır. Mukan Kağan devleti kardeşi **İstemi Yabgu** ile yönetmiştir.
- ✓ Kendilerine ait 38 harfli Kök Türk alfabesi oluşturulmuşlardır.
- ✓ Türklere ait olan ilk yazılı eser olarak Kök Türk Kitabeleri (Orhun Abideleri) oluşturulmuştur.
- ✓ Bozkurt ve Ergenekon destanları Kök Türklere aittir.
- ✓ Kendilerine özgü alfabe ve takvim kullanmışlardır.

II. KÖKTÜRK (KUTLUK) DEVLETİ (682-742)

Çin Egemenliğinde yaşayan Kök Türkler bir süre sonra Kürşad İhtilali ile yeniden toparlanarak harekete geçtiler. Güçlerini toplayan Kök Türkler Çinlilere karşı Kutluk Kağan önderliğinde toplanarak Ötüken'i almışlardır. Kutluk Kağan İlteriş unvanı alarak II. Kök Türk (Kutluk) Devletini kurdu.

İlteriş Kağan'ın ölümü üzerine tahta kardeşi Kapgan Kağan geçti. Kapgan Kağan, Türk boylarını hâkimiyeti altına aldı. Onun ölümünden bir süre sonra ülke gücünü kaybetti.

Bilge Kağan'ın tahta geçmesiyle Kök Türk Devleti tekrar eski gücüne kavuştu. **Bilge Kağan, kardeşi Kültigin ve veziri Tonyukuk ile beraber devletin birliğini yeniden sağladı**. II. Kök Türk Devleti'nde Bilge Kağan'dan sonra devletin başına geçen kağanların yetersiz olmaları zamanla devleti zayıflattı. Zayıflayan II. Kök Türk Devleti 742 yılında Uygurlar tarafından yıkıldı.

Balbal: Türkler, ölen kişilerin mezarları başına hayattayken yendiği ve öldürdüğü düşmanlarının heykellerini dikmişlerdir. Bu dikilen heykellere Balbal denilmiştir.

Türkler öldürdükleri kişilerin diğer dünyada kendilerine hizmet edeceği inanmışlardır.

Kök Türk Yazıtları olarak adlandırılan Orhun abideleri II. Kök Türk Devleti'ne aittir. Ayrıca Bengü Taş (Ebedî Taş) ismi de verilen bu yazıtlarda Türk adı ilk defa millet adı olarak kullanılmıştır. Kök Türk Yazıtlarında dünyanın yaratılışı, Kök Türk Devleti'nin kuruluşu, yıkılışı ve tekrar kuruluşu anlatılmıştır. Bu yazıtlarda toplumsal hayatın her alanıyla ilgili öğütler verilmiştir. Bu yazıtlar 38 harften oluşan Kök Türk alfabesi ile yazılmıştır.

Kök Türk kitabeleri; Bilge Kağan, Kültigin Kağan ile Vezir Tonyukuk adına dikilmiştir. Bu kitabeleri Danimarkalı **Wilhelm Thomsen** çözmüştür.

UYGURLAR

- ✓ Kurucuları Kutluk Bilge Kül Kağan'dır.
- ✓ Orhun ve Selenga ırmakları arasında yaşamışlardır.
- ✓ Başkenti Ordubalık'tır. (Karabalsagun)
- ✓ En parlak dönem Böğü Kağan (Moyen-Çur) dönemidir.
- ✓ Yerleşik hayata geçen ilk Türk Devletidir.
- ✓ 18 harfli Uygur Alfabesini kullandılar.
- ✓ Din değiştirerek Mani dinine geçmişler ve savaşçılık özelliklerini kaybetmişlerdir.
- ✓ Tarım, sanat, ticaret alanında çok ilerlemişlerdir.
- ✓ Türeyiş ve Göç Destanı Uygurlara aittir.

Uygurların Gök Tanrı dininden **Mani (Işık)** dinine geçişle beraber uğraş alanları da değişmiştir; çünkü Mani dinine göre **et yemek ve savaşmak yasak** olduğu için hayvancılığı bırakarak **tarım** ile uğraşmaya başlamışlardır buna bağlı olarak; **su kanalları** yaparak çok uzaklardan su getirmişlerdir. Değirmen taşları ve harman araçları yapmışlardır.

Uygurlar yaşamış olduğu din değişikliğine bağlı olarak ilk Türk devletlerinden farklı olarak yerleşik hayata geçmişler.

Temel geçim kaynağı hayvancılık olan milletler göçebe (Konargöçer) yaşayabilirler; fakat temel geçim kaynağı tarım olan milletler yerleşik hayata geçmek zorundadırlar.

Uygurlar gelişmiş bir medeniyet kurmuşlar ve **hukuk** sisteminde çeşitli düzenlemeler yapmışlardır. Mal edinme, satış protokolü, malı ve eşyayı kiraya verme, ortaklık kurma, evlatlık verme, iş sözleşmesi, vakıf name, vasiyet name, ipotek senedi gibi kavramlar yer almıştır.

Hukuksal belgelere göre Uygurların borç vermede ve para işlerinde belirli bir yöntemleri vardı. Çünkü borç alıp verme belgelerinde çoğunlukla ilkbaharda alınan bir mal sonbaharda ödenmekteydi. Pazarlarda para kullanılarak ticaret yapılırdı.

Uygurlar edebiyatta, sanatta ve medeniyet alanında çok önemli eserler vermişlerdir. Hatta kendilerinden sonra gelen pek çok devlete örnek olmuşlardır. Uygurlar her mabette bir kütüphane kurmuşlardır.

Uygurlar Matbaayı kullanan ilk Türk devletidir. Uygurlar, Tahta oyma kalıplı matbaa tekniğini kullanmışlardır. Birçok el yazması eser yanında baskı tekniğini kullanarak eserler ortaya koymuşlardır. Siyah ve kırmızı mürekkep kullanarak kâğıt üzerine yazmışlardır. Uygur medeniyetine ait izler devlet teşkilatının çok gelişmiş olduğunun bir göstergesidir. Posta teşkilatı, vergi sistemleri kurmuşlardır.

İlk Türk Devletleri Hakkında Önemli Notlar

- ✓ İpek Yolunu ele geçirmek için önemli mücadeleler vermişlerdir.
- ✓ Askeri alanlarda düzenlemeler yapmışlardır. (Onlu Sistem)
- ✓ Bağımsızlığına düşkündür. Başka bir devletin egemenliğine girmektense ölmeyi ya da göç etmeyi tercih etmişlerdir.
- ✓ Ülke yönetiminde ikili sistem vardır. (Türklerde Doğu kutsal sayıldığı için Doğuda hükümdar, batıda ise yabgu adı verilen hanedan üyelerinden biri oturmuştur.)
- ✓ Türklerde Kut anlayışına bağlı olarak veraset sistemi uygulanmıştır. (Devletin, hükümdar ve ailesinin ortak malı sayılması ve ülke hükümdarın sağlığında oğulları arasında paylaştırılmasına veraset sistemi denir.)
- ✓ Veraset sistemi taht kavgalarına ve devletin kısa sürede yıkılmasına sebep olmuştur.

- ✓ Uygurlar hariç ilk Türk devletleri göçebe yaşam sürmüşlerdir. Yerleşik hayatla birlikte mimari eserler, sanat eserleri, duvar resimleri vb. eserler vermişlerdir.
- ✓ Türkler İpek yolunu kontrol altında tutmak için Çinlilerle mücadele etmişler. Çini yenmelerine rağmen Çini vergiye bağlamışlar fakat topraklarına yerleşmeyi düşünmemişlerdir. (Bunun sebebi Çin'in nüfusunun kalabalık olması sebebiyle milli benliklerini kaybetmemek (asimile) için Çini egemenlikleri altına almamışlardır.)
- ✓ İlk Türk devletleri göçebe yaşam sürdüğü için taşınabilir eşyalar ve hafif eşyalar kullanmışlardır.
- ✓ Türkler madencilikle uğraşıp kılıç kalkan vb. savaş aletleri yapmışlardır.
- ✓ Türkler ölümden sonra yaşama inanmışlar bu yüzden mezarlarını oda şeklinde yapmışlardır. (Kurgan)
- ✓ Ölülerini için yas (yuğ) töreni düzenlemişlerdir. Cennet (Uçmağ), Cehenneme (Tamu) demişlerdir.
- ✓ Devlet meselelerinin görüşülüp karara bağlandığı yere Kurultay (Toy) adı verilmiştir.
- ✓ Türkler ilk baharın gelişini Nevruz Bayramı olarak kutlamışlardır.
- ✓ Türkler sözlü edebiyata önem vermişler edebiyata birçok destan kazandırmışlardır.
 - Büyük Hun Devleti → Oğuz Kağan Destanı
 - Köktürk Devleti → Ergenekon ve Bozkurt Destanı,
 - Uygur Devleti → Türeyiş ve Göç Destanı
 - Kırgızlar → Manas Destanı (En uzun Türk destanıdır)
 - İskitler (Saka) → Alper Tunga Destanı

	GÖÇEBE HAYAT	YERLEŞİK HAYAT
Temel geçim kaynağı	Hayvancılık ve Ticaret	Tarım ve Ticaret
Kullanılan eşyalar	Taşınabilir eşyalar	Taşınamayan eşyalar
Yaşanılan yer	Çadır	Ev
Eserlerin kalıcılığı	Kalıcı değildir	Kalıcıdır
Yaylacılık faaliyeti	Yaylak ve Kışlak	Yoktur
Savaşçılık özellikleri	Vardır	Yoktur
Görülen Devletler	Asya Hun, Kök Türkler	Uygurlar

AVRUPA HUN DEVLETİ

- ✓ Avrupa Hun Devleti'nin kurucusu Balamir'dir.
- ✓ Avrupa Hun Devleti en parlak dönemini Atilla zamanında yaşamıştır.
- ✓ Macaristan topraklarında kurulmuştur.
- ✓ Avrupa'da kurulan ilk Türk devletidir.
- ✓ Anadolu'ya ilk Türk akınları Avrupa Hunları tarafından yapılmıştır.

İSLAMİYET'İN DOĞUŞU VE DEĞİŞİM

Hız. Muhammed 571 yılında Mekke'de dünyaya geldi. Bu dönemde Mısır, Suriye, Anadolu ve Doğu Avrupa'da **Doğu Roma İmparatorluğu**, İran'da **Sasani İmparatorluğu**, Türklerin çoğunlukla yaşadığı Orta Asya'da **Kök Türk Devleti** bulunuyordu. Arap Yarımadası'nda ise birliği sağlayan güçlü bir devlet yoktu. İslamiyet'ten önce Arap Yarımadası'nda Cahiliye Dönemi diye adlandırılan bir dönem yaşıyordu.

Cahiliye Döneminin Genel Özellikleri:

- ✓ İnsanlar kız çocuklarını diri diri gömüyorlardı.
- ✓ Sosyal sınıf farklılıkları vardı. (Köle – Soylu – Zengin vb.)
- ✓ Putlara tapıyorlardı.
- ✓ İçki ve kumar yaygındı.
- ✓ Tefecilik yaygındı. (Faiz)
- ✓ Okuma yazma yok denecek kadar azdı.
- ✓ Büyücülük falcılık ve dilencilik yaygın bir meslekti.
- ✓ Kabileler arası savaşlar yapıyordu.

Hız. Muhammed Mustafa (SAV)

- ❖ 571 yılında Mekke'de doğmuştur. Annesinin adı Âmine, babasının adı Abdullah'tır.
- ❖ Babası doğmadan öldü, babasının ölümü üzerine ona dedesi Abdülmuttalib bakmıştır.
- ❖ Dedesi ölünce bu kez amcası Ebu Talib'in koruması altına girmiştir.
- ❖ Hız. Muhammed (SAV) amcası ile ticaret yaparak geçimini sağlamaktaydı.
- ❖ Güvenirliğinden dolayı "Muhammed'ül emin" (Güvenilir Muhammed) adıyla anılmıştır.
- ❖ 25 yaşında Hız. Hatice ile evlenmiştir.
- ❖ 40 yaşında Hira Mağarasında Cebrail (a.s) ona ilk vahiyi getirdi ve Peygamberliği başladı.
- ❖ Hız. Muhammed'e ilk inananlar: - Hız. Hatice, - Hız. Ali, - Hız. Ebubekir, - Zeyd b. Harise
- ❖ Hız. Muhammed Mekkeliler tarafından tehdit edilince Mekke'den Medine'ye göç etti. 622 yılında bu göçe "Hicret" adı verilir.
- ❖ Hicretle Medine'de ilk İslam Devleti kurulmuş oldu.

Hız. Peygamberin sohbetine katılıp ona inanan **sahâbe** adı verilen kişilerin Müslüman olmalarında yeni dinin zulme, adaletsizliğe, haksızlığa ve akla gelebilecek her türlü kötülüğe karşı durması etkili oldu.

Aralarında Hız. Muhammed'in de bulunduğu Mekke'nin ileri gelenleri **Hilfu'l-Fudûl** (Erdemliler Topluluğu) adı verilen bir topluluk oluşturdu. Bu topluluk Mekke'de zulme uğramış mazlumlara yardım etme ve zalimlerle mücadele etme kararı aldı.

İslamiyet'e karşı olan Mekkeliler bu yeni dinin yayılmasına tepki gösterdiler. Müslümanlara baskı ve şiddet uygulamaya başladılar. Zor durumda kalan Müslümanlar, **Mekke'den Medine'ye göç etmek durumunda kaldılar.**

622 yılında Mekke'den Medine'ye yapılan bu göç hareketine **Hicret** adı verilir. Hicretin ardından Müslümanlar siyasi olarak güçlenmeye başladılar.

Mekke'den Medine'ye göç eden Müslümanlara **MUHACİR**, Hz. Muhammed'i ve muhacirleri yurtlarında barındırarak onlara büyük yardımlarda bulunan Medineli Müslümanlara da **ENSAR** denildi.

Hz. Peygamber Müslüman, Yahudi ve Medineli putperestleri bir araya getirerek Medine Sözleşmesi'ni yaptı.

Medine Sözleşmesi'nin bazı maddeleri şunlardır:

- ❖ Müslüman ve Yahudi topluluklar **barış** içerisinde yaşayacaklardır.
- ❖ **Medine'nin** savunması birlikte yapılacaktır.
- ❖ Yahudiler dinlerini yaşamakta **serbest** olacaktır.
- ❖ Müslümanlar ve Yahudiler, kendileri dışında bir topluluk ile yaşanacak anlaşmazlıkta birbirlerinin yanında yer alacaktır.
- ❖ Yahudiler ve Müslümanlar arasında yaşanabilecek anlaşmazlıklarda Hz. Muhammed **hakem** olarak kabul edilecektir.

Hz. Muhammed'in hicretinden sonra gerçekleştirdiği ilk faaliyetlerden biri **Mescidi Nebevî'nin** inşasıdır. Mescidin yanına öğrencilerin kalması ve eğitim görmeleri için odalar (**suffe**) yapıldı.

Bedir Savaşı (624)

Sebeb: Bu savaşın nedeni Mekkeli müşriklerin, Müslümanların hicret sonrası geride bıraktığı mallarına saldırması ve Bedir kuyularını kontrol etmek istemeleridir.

Sonuç: Müslümanlar ilk zaferini kazanmış oldular, Esir düşen Mekkeli Müşrikler 10 Müslüman çocuğa okuma yazma öğretirlerse serbest kalacaklardı.

Önemi: Mekke ile Medinelilerin ilk savaşdır, Savaşın diğer bir ismi de Akrabalar savaşdır.

Savaş sonunda esir olan Mekkeli müşriklerden okuma-yazma bilenler, on Müslüman'a okuma – yazma öğretmeleri şartıyla serbest bırakıldı. **Bu durum İslam'ın eğitime verdiği önemi gösterir.**

Uhud Savaşı (625)

Sebeb: Mekkeli Müşriklerin Bedir Savaşı'nın intikamını almak istemeleri.

Sonuç: Hz. Muhammed yaralandı, Hz. Hamza şehit oldu.

Önemi: Müslümanlar peygamberin sözünün dinlememenin cezasını ilk kez çektiler. Müslümanların Mekkeli müşrikler karşısında ilk kez yenildiler.

Hendek Savaşı (627)

Sebeb: Mekkeli Müşriklerin İslamiyet'in yayılmasını istememeleri.

Sonuç: Selman-ı Farisi adlı bir İranlının tavsiyesi ile Medine'nin etrafında hendekler kazıldı. Müslümanlar savaşı kazandı.

Önemi: Hendek Savaşı, Mekkelilerin Müslümanların üzerine yaptığı son saldırı oldu. Bundan sonra Mekkeliler savunmaya çekildiler.

Savaştan önce Hz. Muhammed'in etrafındaki insanları toplayarak onların görüşlerini dinlemesi İslamiyetin istişareye verdiği önemi gösterir.

Hudeybiye Antlaşması (628)

- ❖ Her iki taraf birbiri ile 10 yıl savaşmayacak.
- ❖ Müslüman olup Medine'ye giden kişiler Medine'ye alınmayacak, Medine'den Mekke'ye gelenler ise geri verilmeyecek.

Bu madde Müslümanların aleyhine görünse de yararına olmuş Mekke'de Müslümanların sayısı artması üzerine Mekkeli müşrikler antlaşmayı bozmuşlardır.

Mekke'nin Fethi (630)

Sebeb: Mekkeli müşriklerin Hudeybiye barışını bozmaları ve Mekke'de ki Müslümanlara kötü davranması.

Sonuç:

- Hz. Muhammed, Kabe'yi putlardan temizlemiştir.
- Mekkeliler İslamiyet'e geçmiştir.
- Mekke'nin fethi ile İslam Devleti kuruldu.

Veda Haccı/Hutbesi (632)

Hz. Muhammed son haccında Müslümanlara Veda Hutbesi ile seslenmiştir. Bu hutbede Cahiliye adetlerinin kaldırıldığını açık bir şekilde söylemiştir. İçki, kumar, zina, faiz ve kan davaları yasaklanmıştır.

Dikkat ediniz! Su dört şeyi kesinlikle yapmayacaksınız:

- ✓ Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacaksınız.
- ✓ Allah'ın haram ve dokunulmaz kıldığı canı, haksız yere öldürmeyeceksiniz.
- ✓ Zina etmeyeceksiniz.
- ✓ Hırsızlık yapmayacaksınız.

Hız. Muhammed'in Vefatı (632)

Hız. Muhammed, son seferi olan Tebük seferinden dönüşte hastalandı. İmamlığı Hız. Ebubekir'e bıraktı ve 8 Haziran 632'de vefat etti.

Hız. Muhammed'in mezarına Ravza-yı Mutahhara (Cennet bahçesi) adı verilir. (Medine)

Hız. Muhammed'den sonra Dört Halife dönemi başladı. Halifeler seçimle iş başına geldiler.

Şam valisi Muaviye EMEVİ devletini kurarak halifeliği saltanat haline getirdi.

Dört Halife Dönemi

Bu dönem İslâm tarihinde Cumhuriyet devri olarak tanımlanır. Bunun nedeni halifelerin önde gelen Müslümanlar arasında yapılan görüşmeler sonunda seçilmesidir.

Halifelik, İslam Devleti'nin başkanlığıdır.

Hız. Ebubekir Dönemi (632-634):

- ✓ İslam tarihindeki ilk halifedir.
- ✓ Yalancı peygamberler ortadan kaldırıldı.
- ✓ İç karışıklıklar bastırılarak, devletin parçalanması önendi.
- ✓ Kur'an-ı Kerim kez kitap haline getirildi.

Hız. Ömer Dönemi (634-644)

- ✓ Bizans'a karşı sürdürülen Yermük Savaşı kazanıldı (636). Bunun sonunda Suriye Müslümanların eline geçti.
- ✓ Kudüs fethedildi. Daha sonra Filistin ve Mısır alındı. Böylece Kuzey Afrika'nın fethine başlandı.
- ✓ Hız. Muhammed'in kurduğu devlet imparatorluğa dönüştü.
- ✓ İlk kez kadılık teşkilatları kuruldu.
- ✓ Hicri takvim oluşturuldu.

Hız. Osman Dönemi (644-656)

- ✓ İlk İslâm donanması kuruldu. (Bizans'la yapılan ilk deniz savaşı kazanıldı.)
- ✓ Kıbrıs feth edildi.
- ✓ Kuran çoğaltılarak önemli İslâm kentlerine gönderildi.
- ✓ Hız. Osman kendi yakınları olan Emevileri devletin önemli makamlarına atadı. Bu durum Mısır'da ve Irak'ta isyanlara neden oldu. Bu durum, Hız. Muhammed'in ailesi tarafından da tepkiyle karşılandı.

Hz. Ali Dönemi (656-661)

- ✓ İslam toplumunda iç savaşların çıktığı dönem olmuştur.
- ✓ Hz. Ali'nin şehit edilmesiyle Dört Halife Dönemi sona ermiştir.

EMEVİLER

Hz. Ali'den sonra başa Muaviye'nin geçmesiyle İslam Tarihinde Emeviler dönemi başlamıştır.

Emevilerin başkenti Şam'dır.

Emeviler İstanbul'u iki defa kuşatmış ama alamamıştır.

Hz. Muaviye'nin ölmeden önce oğlu Yezid'i halife tayin etmesiyle halifelik babadan oğula geçen saltanata dönüşmüştür.

Emeviler Arap olmayan Müslümanlara karşı ırkçı bir yaklaşım içinde olmuşlardır. Emevilerin Arap olmayan Müslümanlara karşı yürüttüğü bu politikaya Mevali denilmiştir. Bu politikaları İslamiyet'in yayılışını yavaşlatmış ve Emevi devletinin yıkılışını hızlandırmıştır.

Tarik Bin Ziyad komutasında Müslümanlar İspayı feth ederek İspanya'da Endülüs Emevi Devleti'ni (756-1031) kurmuşlardır. Endülüs Emevi devleti, Avrupa'yı eğitim, bilim, sanat ve teknoloji alanlarında etkilemiştir.

Emeviler Döneminde;

- ✓ Arapça resmi dil ilan edilmiş,
- ✓ İlk İslam parası bastırılmış,
- ✓ İslam orduları 711 yılında İspanya'nın fethine başlamış böylece İslamiyet Avrupa'da da yayılmaya başlamıştır. Müslümanlar İspanya'ya ENDÜLÜS adı verilmiştir.

ABBASİLER DÖNEMİ (750-1258)

Emeviler'den sonra İslam Devleti, Hz. Muhammed'in amcasının soyundan gelen Abbasiler tarafından yönetilmiştir. Abbasilerin başkenti Bağdat'tır.

Bizans sınırında **Avasım** adı verilen şehirler kurulmuş ve bu şehirlere Türkler yerleştirilmiştir.

Türklerle devlet yönetiminde ve orduda görev verilmiştir. Sadece Türkler için kurulan **Samarra** şehri kısa sürede devletin yönetim merkezi olmuştur.

Abbasiler 1258 yılında İlhanlı devleti tarafından yıkılmıştır.

Abbasiler Döneminde;

- ✓ Arap olmayanlara Emevilerin aksine hoşgörüyle yaklaşmışlar bu durum İslamiyet'in yayılmasını hızlandırmıştır.
- ✓ Bilim ve kültür alanında pek çok gelişme yaşanmıştır.

Abbasiler, 751'de Talas Savaşı'nda Türklerle ittifak yaparak Çinlileri mağlup etti. Bu savaşta Türkler İslamiyet'le tanışmış; Türkler arasında İslamiyet hızla yayılmaya başlamıştır.

İSLAMİYET VE TÜRKLER

Türklerin geniş bir coğrafyada yaşamaları ve farklı dinlerle temas hâlinde olmaları, çeşitli din ve inançları benimsemelerinde etkili olmuştur. İslamiyet'ten önce Türkler Gök Tanrı, Budizm, Şamanizm, Zerdüştlük, Manihaizm ve Hristiyanlık gibi din ve inançları kabul etmişlerdir.

Bunlar içinde en yaygın olanı Gök Tanrı inancıydı. Bu inanç sisteminde dinî törenleri “Şaman” adı verilen kişiler yönetmiştir.

Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinde Gök Tanrı inancında İslamiyet'e benzer yönlerin bulunması etkili olmuştur. İslamiyet öncesinde Türklerin inandığı Gök Tanrı inancının ölümden sonra hayat, cennet ve cehennem anlayışı gibi İslamiyet'e benzeyen özellikleri Türklerin Müslüman olmalarını kolaylaştırmıştır.

Karahanlı Devleti (840-1212)

- ✓ Orta Asya'da kurulan ilk Türk – İslam devletidir.
- ✓ İlk hükümdarı Bilge Kül Kadir Han'dır.
- ✓ Satuk Buğra Han Müslüman olmuş ve Abdülkerim adını alarak Türkler arasında İslamiyet'i yaymak için çalışmıştır.
- ✓ İslamiyet'i resmî din olarak ilan etmiştir.
- ✓ İslamiyeti kabul ettikten sonra Türklük bilincini kaybetmediler ve millî benliklerini korudular. (Türkçeyi resmi dil olarak kabul etmişlerdir)
- ✓ Türkçenin gelişmesine katkıda bulundular.
- ✓ Dil ve edebiyata önem vermişlerdir. (Yusuf Has Hacıp – Kutadgu Bilig, Kaşgarlı Mahmut – Divanı Lügati't Türk adlı eseri yazmıştır.)
- ✓ Tarihteki ilk medreseleri kurarak eğitime önem vermişlerdir.
- ✓ İlk defa burslu eğitimi başlattılar.
- ✓ Ribat adında kervansaraylar kurmuşlardır.
- ✓ Karahanlılar kurdukları şehirlere ordu demiştir.

Gazneli Devleti (963-1180)

- ✓ Alp- Tekin tarafından Gazne şehrinde kurulmuştur.
- ✓ En parlak dönemlerini Sultan Mahmut zamanında yaşadılar.
- ✓ Sultan unvanını ilk kullanan hükümdar olan Gazneli Mahmut, Hindistan'a 17 sefer yapmış ve Hindistan'da İslamiyet'in yayılmasını sağlamıştır.
- ✓ Selçuklularla yaptıkları Dandanakan (1040) savaşlarını kaybettiler ve bu savaştan sonra yıkılış sürecine girdiler.

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ (1040-1157)

- ✓ Selçuklular, Oğuzların Üçok kolunun Kınık boyundandır.
- ✓ Büyük Selçuklu Devleti'ne, Tuğrul bey dedesi olan Selçuk Bey adını verdi.
- ✓ Tuğrul Bey devleti Çağrı Bey ile birlikte yönetti. (İkili yönetim)
- ✓ Büyük Selçuklu Devleti'nin başkenti Rey'dir.
- ✓ Abbasi Halifesinin Şii tehdidinden korumaları üzerine Selçukluların İslam dünyasındaki otoritesi artmıştır.

Pasinler Savaşı (1048):

Selçuklular ile Bizanslılar arasında yapıldı.

Sebepleri: Dandanakan Savaşı'ndan sonra Selçuklular'ın batı yönünde ilerlemeleri.

Bizanslıların, Türklerin Anadolu'ya girmelerini engellemek istemeleri.

Sonuçları: Bizanslılar yenildi ve Selçukluları Resmen tanıdı.

Doğu Anadolu, Selçukluların egemenliğine girmeye başladı.

Önemi: Bu savaş Selçuklu Türkleri ile Bizans arasında yapılan ilk önemli savaştır. Halifelik makamına ve Bağdat şehrine hizmetinden dolayı Tuğrul Bey'e kılıç kuşatan halife, ona “**Doğu'nun ve Batı'nın Sultanı**” unvanını vermiştir.

Malazgirt Savaşı (26 Ağustos 1071):

Selçuklular ile Bizanslılar arasında yapıldı.

Sebebi: Bizans'ın, Anadolu'ya yapılan Türk akınlarını önlemek, Doğu Anadolu'da gittikçe güçlenen Selçuklu egemenliğine karşı koymak istemesidir.

Sonuçları:

- Türkler Bizans karşısında büyük bir zafer kazandı.
- Bizans İmparatoru Romen Diyojen esir düştü.
- Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı.
- Anadolu'da İslamiyet hızla yayılmaya başladı.
- Anadolu'nun Türk yurdu olma süreci başladı.
- İlk Türk beylikleri dönemi başladı.

Yapılan Antlaşma Sonunda; Doğu Anadolu'da ki bazı şehirler Türklere bırakıldı. Bizanslılar her yıl vergi vermeyi kabul etti.

Önemi: Malazgirt zaferi ile **Anadolu'nun kapısı Türklere açıldı**. Türkler Anadolu'ya yerleşmeye başladı.

Selçuklular en parlak dönemini Melikşah devrinde yaşamıştır. Bu dönemde sınırlar genişlemiştir. Vezir Nizamülmülk'ün katkısı ile medreseler açılmıştır. Melikşah'ın ölümünden sonra oğulları arasında taht kavgaları başlamıştır. Karahitaylar ile yapılan Katvan Savaşı'nı Selçuklular kaybetmiştir (1141). Sultan Sencer'in ölümüyle devlet yıkılmıştır.

Türkler ve İslamiyet

Türkler, sadece yeni bir dini kabul etmekle kalmamışlar, İslamiyet'in yayılması ve gelişmesi için de gayret etmişlerdir.

Türkler, İslam dinine geçtikten sonra bu dinin maddi ve manevi özelliklerini benimsemişlerdir. Ayrıca İslamiyet ile çelişmeyen kendi örf, âdet ve geleneklerinin birçoğunu devam ettirmişlerdir. Türklerin İslamiyet'i kabulü ile edebiyat, sanat, mimari anlayışında değişimler yaşanmıştır. İslamiyet'ten etkilenen ve İslamiyet ile zenginleşen bir Türk-İslam medeniyeti doğmuştur.

Türklerin İslamiyet'i kabulü ile birlikte yönetim alanında da bazı değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler şunlardır:

- ✓ İslam öncesinde görülen kurultay, divan adı verilen bir meclise dönüştü.
- ✓ Hükümdarlar halife tarafından onaylanmaya başlandı.
- ✓ Halife adına hutbe okutulmaya başlandı.
- ✓ Paraların üzerine halifenin ismi yazıldı.
- ✓ Hükümdarlar İslami isim ve unvanlar aldılar.
- ✓ İlk Türk-İslam devletlerinde yöneticilerin kendi adlarına hutbe okutmaları bağımsızlığın bir göstergesi olarak kabul edildi. Bu anlayış sonraki Türk-İslam devletlerinde de devam etti.

Kutadgu Bilig

Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig (Mutluluk Veren Bilgi) adlı kitabı, Türk-İslam Edebiyatı'na ait önemli eserlerdendir. Yazar, eserini 1070'te Karahanlı Hükümdarı Uluğ Kara Buğra Han'a sunmuştur. Bu eser ideal devlet idaresini öğretmek amacıyla yazılmıştır. Eserde dünya ve ahiret mutluluğu için nasıl bir yaşam sürülmesi gerektiği hakkında bilgi verilmiştir.

Dîvânü lugâtî't-Türk

Kaşgarlı Mahmud tarafından Abbasi halifesine sunulan Dîvânü lugâtî't-Türk, Araplara Türk dilini öğretmek amacıyla yazılmış önemli bir eserdir. Kitapta Bizans sınırından Çin sınırına kadar çeşitli Türk topluluklarının lehçelerinden örnekler verilmiştir. Türklerin yaşadığı coğrafyaya, ekonomisine, sosyal hayatına ve inançlarına ait önemli bilgiler içerir. Ayrıca Türk dünyasını gösteren bir harita bulunur.

Ayrıca Karahanlılar döneminde; Edib Ahmet Yükneki'nin Atabetü'l Hakâyık'ı ve Hoca Ahmed Yesevi'nin Divân-ı Hikmet'i adlı eserleri yazmışlardır.

İlk Müslüman Türk devletlerinde İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte cami, medrese, türbe yapımı da başlamıştır. Ticaret yolları üzerinde kervanların konaklayabilecekleri kervansaraylar yapılmıştır.

Medreseler, Türk-İslam devletlerinin başlıca eğitim ve bilim kurumlarıydı. Karahanlılar ilk Türk medreselerini inşa etmişlerdir. Medreselerde tıp, matematik, astronomi vb. bilim dallarında eğitim verilmiş ve birçok bilim insanı yetişmiştir. Gazneli Mahmud bilim insanlarına ve sanatçılara değer vermiştir. Bu bilim insanlarından biri de Biruni'dir.

Selçuklu Sultanı Alparslan ve Melikşah Dönemi'nde vezirlik yapan Nizamülmülk'ün çalışmalarıyla Nizamiye Medreseleri kurulmuştur. Bu medreseler planları, teşkilatları ve müfredatlarıyla tarihte önemli bir yer tutar. Daha önceki medreseler özel kuruluşlar olduğu hâlde, Nizamiye Medreseleri devlet himayesinde ortaya çıkmıştır.

Melikşah'ın emri üzerine Nizamülmülk tarafından yazılan "Siyasetname" adlı eser dönemin önemli kaynaklarından. Eserde Nizamülmülk'e göre en iyi devlet düzeninin nasıl olabileceği, başarılı bir hükümdarın neler yapması gerektiği anlatılmaktadır.

YENİ YURT ANADOLU

Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Göçlerinin Nedenleri;

- ✓ İklimin değişiklikleri nedeniyle yaşam koşullarının ağırlaşması,
- ✓ Nüfusun artması sonucu, geçim kaynaklarının yetersiz hale gelmesi,
- ✓ Hayvan hastalıkları ve otlakların azalması,
- ✓ Türk boylarının birbirleri yaptıkları mücadeleleri,
- ✓ Bağımsızlıklarına (Özgürlüğe) düşkün olmaları,
- ✓ Yeni ülkeler fethetme arzusu,
- ✓ Daha iyi yaşam koşullarına kavuşma arzusu,
- ✓ Anadolu'da kendilerine karşı koyacak güçlü bir devletin olmaması,

"Allah'ım! İslam'ın sancaklarını yükselt ve hayatlarını sana kulluk için esirgemeyen mücahitlerini yalnız bırakma! Ya Rabbi, Alparslan'ı düşmanlarına muzaffer kıl ve onun askerlerini meleklerin ile kuvvetlendir! Zira o senin rızanı kazanmak için varlığını, canını ve her şeyini fedadan sakınmıyor. O senin yolunda ve dininin üstünlüğü için nasıl cihad yapıyorsa sen de onu öylece koru ve düşmanlarını kahret."

Alparslan 26 Ağustos 1071

Anadolu'da İlk Türk Beylikleri

Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'da Türk Beylikleri Dönemi başlamıştır. Anadolu'ya gönderilen beyler, fethettikleri yerlere beraberlerinde getirdikleri boyları yerleştirerek burada beyliklerini kurmuşlardır. Çaka Beyliği, Saltuklular, Mengücekliler, Artuklular, Danişmentliler bu beyliklerden bazılarıdır. Türk beylikleri fetihler yaparak Anadolu'nun Türklere yurt olmasına katkıda bulunmuşlardır. Haçlılarla, Ermenilerle ve Gürcülerle mücadele ederek Anadolu'yu koruma görevini de üstlenmişlerdir. Ayrıca Anadolu'da Türk İslam sanatının önemli eserlerini meydana getirmişlerdir.

Anadolu'da İlk Türk Beylikleri	
Beylik Adı	Saltuklular (1072-1202)
Kurucusu	Ebul Kasım. Ancak en ünlü sultanları İzzettin Saltuk'tur.
Kurulduğu Yer	Erzurum ve Çevresi
Özelliği	Anadolu'da kurulan İlk Türk Beyliğidir.
Önemli Eserleri	Erzincan'ın Tercan ilçesinde Mama Hatun Külliyesi içerisinde kervansaray, hamam, mescit ve türbe bulunmaktadır.
Beylik Adı	Mengücekler(1080-1228)
Kurucusu	Mengücek Gazi
Kurulduğu Yer	Erzincan ve Çevresi
Önemli Eserleri	Taş işlemleri ile ünlü Sivas'taki Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası UNESCO tarafından dünya miras listesinde yer almıştır.
Beylik Adı	Danişmentliler (1080-1178)
Kurucusu	Gazi Ahmet
Kurulduğu Yer	Sivas ve Çevresi
Özelliği	I. Beylikler içinde en güçlü olan beyliktir. Aynı zamanda Anadolu'da ilk parayı bastıran beyliktir.
Önemli Eserleri	Tokat Niksar'da Anadolu'daki ilk medrese olan Yağlıbasan Medresesi bulunmaktadır
Beylik Adı	Artuklular(1102-1409)
Kurucusu	Artuk Bey'in oğulları Sökmen ve İl Gazi tarafından kurulmuştur.
Kurulduğu Yer	Mardin ve Diyarbakır ve Çevresi
Önemli Eserleri	Diyarbakır'da dünyanın en büyük taş kemerine sahip olan Malabadi Köprüsü bulunmaktadır.
Beylik Adı	Çaka Beyliği (1081-1097)
Kurucusu	Çaka Bey
Kurulduğu Yer	İzmir ve çevresi
Özelliği	Çaka Beyliği İlk Türk denizci beylik olarak kabul edilmektedir.

Türkiye Selçuklu Devleti (1075-1308)

- ✓ İznik merkez olmak üzere Selçuklu soyundan olan Kutalmış oğlu Süleyman Şah tarafından kurulmuştur.
- ✓ I. Kılıçarslan zamanında I. Haçlı Seferi yüzünden merkez KONYA'ya taşınmıştır.
- ✓ I. Mesut zamanında ilk bakır para bastırılmıştır.
- ✓ II. Kılıçarslan zamanında Bizansla yapılan Miryakefalon Savaşı 1176 ile Anadolu'nun Türkleşmesi kesinleşmiştir.
- ✓ I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında **Antalya ve Samsun** alınarak ticareti geliştirme devlet politikasına dönüştürülmüştür.
- ✓ I. İzzettin Keykavus zamanında Sinop alınmış, ilk **tersane** açılmıştır.

- ✓ I. Alaaddin Keykubat zamanı devletin en güçlü dönemidir. Bu dönemde Anadolu Türk birliği sağlanmıştır.
- ✓ I. Alaaddin Keykubat zamanında Harzemşahlar ile yapılan Yassı Çemen Savaşı kazanılmıştır. Fakat bu savaştan sonra Anadolu Moğol tehdidine açık hale gelmiştir.
- ✓ II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında yapılan Köseadağ savaşı 1243 sonrası devlet yıkılma sürecine girmiştir.

Batıdan Gelen Tehlike, Haçlılar!

Bizans, Anadolu'da Türklerin akınlarını bir türlü durduramıyordu. Türklerin ilerleyişi çok hızlı olduğu için İstanbul'un hatta Avrupa'nın güvenliği tehlikede idi. Bu durum sadece Bizans'ı olumsuz etkilemedi, Avrupa'daki diğer devletlerin de tedirgin olmasına sebep oldu.

Bizans'ın Anadolu'daki Türk akınlarına karşı Avrupalı devletlerle birlikte hareket etmesi gerekiyordu. Büyük bir ordu hazırlamak isteyen Bizans imparatoru, Katolik kilisesinin başında bulunan Papa II. Urbano'dan (Urban) yardım istedi. Böylece Avrupa'daki farklı milletlerden bir araya gelen haçlı ordusu oluşturuldu. Sekiz kez düzenlenen Haçlı Seferlerinden ilk dört sefer günümüz Türkiye sınırları üzerinden gerçekleştiği için Türkiye tarihi açısından önemlidir.

HAÇLI SEFERLERİNİN NEDENLERİ

Dini Nedenler

- ✓ Hristiyanlarca kutsal sayılan Kudüs, Antakya (Hatay), Urfa ve İznik'in Müslümanlardan geri alınmak istenmesi.
- ✓ Papanın, sefere katılanlara cennet vaat etmesi.
- ✓ İslâmiyet'in Anadolu'da ve batıya yayılmasını engellemek.

Siyasi Nedenler

- ✓ Bizans'ın, Papadan yardım istemesi.
- ✓ Şövalyelerin ve asillerin (Soylu) macera arayışları.
- ✓ Kralların ve senyörlerin (Derebeyler) topraklarını genişletme düşüncesi.

Ekonomik Nedenler

- ✓ Avrupa'nın halkının fakirliği karşısında İslâm dünyasının zenginliği.
- ✓ Fakir Hristiyan halkın bu seferlerle zengin olma düşüncesi.
- ✓ Avrupa'nın, Müslümanların kontrolündeki İpek ve Baharat yollarını ele geçirmek istemesi.

I. Haçlı Seferi: Haçlıların en başarılı olduğu seferdir. İznik'i alan haçlılar Eskişehir'de Selçuklularla yaptıkları meydan muharebesini kazanmışlardır. Kudüs, Urfa ve Antakya gibi kutsal kabul ettikleri yerleri almışlardır. Türkiye Selçuklu Devleti başkentini Konya'ya taşımıştır.

II. Haçlı Seferi: Urfa'nın Müslümanlar tarafından geri alınması üzerine düzenlenmiştir. Eskişehir civarında haçlılar zayıf atları ile ağır hareket ederken Türkler hafif silahlar ve çevik atlarla mücadele etmiştir. Sultan Mesud Haçlı ordusunu mağlup etmiştir.

III. Haçlı Seferi: Eyyübi Devleti Sultanı Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü alması üzerine düzenlenmiştir. Uluborlu ve Akşehir'de yapılan mücadeleler sonucunda Haçlılar büyük kayıplar vermişlerdir. Daha sonra Konya'yı kuşatan Haçlılar Kudüs'e doğru yönelmişler fakat başarılı olamamışlardır.

IV. Haçlı Seferi: Selahaddin Eyyübi'nin ölmesi üzerine ortaya çıkan taht kavgalarından yararlanmak için düzenlenmiştir. Fakat Haçlılar Kudüs'ü geri almak yerine İstanbul'u işgal etmişlerdir.

II. Haçlı Seferi'nden sonra "Türkler artık acınacak durumda bulunan bu aç, hasta, fakir insanlara karşı savaştan vazgeçip merhamete geldiler. Aç ve fakirlere yemek verdiler; hastalarını tedavi ettiler ve kendilerine para dağıttılar. Böylece dindaşları Rumların zulmünden kaçıp Müslümanlardan himaye ve merhamet arayan üç binden fazla gencin Türklerin tarafına geçtiği söyleniyor. Bu durum üzerine Papaz Odon "Türkler onları Müslüman yapmak için bir zorlamada bulunmadılar." demiştir.

IV. Haçlı seferinde haçlıların Hristiyan İstanbul'u işgal etmeleri haçlı seferlerinin asıl sebebinin ekonomik olduğunun göstergesidir.

HAÇLI SEFERLERİNİN SONUÇLARI

Dini Sonuçlar:

- ✓ Kilise ve din adamlarına olan güven sarsıldı.
- ✓ Kilise ve papalık ilk defa güç kaybetmeye başladı.

Siyasi Sonuçlar:

- ✓ Derebeylerin ölmesi üzerine derebeylik rejimi gücünü kaybetti.
- ✓ Merkezi krallıklar güçlendi.
- ✓ Anadolu'daki Türk ilerleyişi bir süre durdu.
- ✓ İslâm dünyası Anadolu Selçukluları ve Eyyubiler etrafında toplandı.
- ✓ Bizans'ın ömrü uzadı.

Ekonomik Sonuçlar:

- ✓ Doğu-Batı arasındaki ticaret gelişti.
- ✓ Akdeniz kıyısındaki limanların önemleri arttı.
- ✓ Anadolu, Suriye ve Filistin toprakları zarar gördü.
- ✓ Ticaretle uğraşan ve burjuva sınıfı zenginleşti.

Kültürel Sonuçlar:

- ✓ Avrupalılar İslâm medeniyetini yakından tanıdılar.
- ✓ Avrupalılar Türklerden birçok eşya, alet vb. öğrendi.

Teknik Sonuçlar:

- ✓ Barut, pusula, kâğıt, matbaa gibi teknik buluşlar Avrupa'ya taşındı.

Miryokefalon Savaşı (1176)

Nedenleri: Anadolu Selçuklu devletini yıkmak, Türkleri Anadolu'dan atmak.

Sonuçları:

- ✓ Yapılan savaşı Bizans İmparatoru Mannuel Kommen kaybetti.
- ✓ Bizans'ın Anadolu'yu Türklerden almak ümidi sona erdi.
- ✓ Türkler saldırıya, Bizans savunmaya geçti.
- ✓ Haçlı seferleriyle Bizans'a geçen üstünlük yeniden Türkler'e geçti.
- ✓ Malazgirt savaşıyla Anadolu'nun kapıları açılırken, Miryokefalon savaşı ile burasının Türk yurdu olduğu ispatlandı.

Kösedağ Savaşı (1243)

Nedenleri: Baba-i İsyânının Anadolu Selçuklu devletinin güçsüz olduğunu ortaya koyması ve Moğolları cesaretlendirmesi, Harzemşahlar devletinin yıkılması üzerine Moğollar ile Anadolu Selçuklu devleti arasındaki tampon bölgenin yıkılması, Moğolların Anadolu'yu ele geçirmek istemeleri.

Tampon Bölge: İki güçlü devlet arasında yer alan devlete (toprağa) tampon bölge denilir.

Savaşın Gelişimi: Baycu Noyan komutasındaki Moğollar Erzurum ve Sivas'ı alarak Kayseri'ye kadar ilerlediler. II. Gayeseddin Keyhüsrev komutasındaki Selçuklu ordusu Moğollara karşı yenildi.

Sonuçları:

- ✓ Anadolu, Moğol istilasına uğradı ve Selçuklu devletinin yıkılmasına zemin hazırlandı.
- ✓ Anadolu'da bağımsız beylikler ortaya çıktı. (II. Beylikler dönemi).

Türkiye Selçuklu Devleti ve Türk Beylikleri Tarafından Anadolu'nun Türkleşme Sürecine Katkıları

Türkiye Selçuklu Devleti ve Türk beylikleri tarafından Anadolu'nun Türkleşme sürecinde Bizans'tan kalma şehirler onarılarak Anadolu bayındır hâle getirildi. Türkler bu yerleşimlere bedesten, cami, kervansaray, köprü, han, hamam, darüşşifa, medrese, külliye ve imarethane gibi eserler yaparak halkın ihtiyaçlarını karşılamak istediler. Türkler tarafından 1308 yılına kadar yapılmış olup varlığı tespit edilen 1100 eserden günümüze yaklaşık olarak yarısı ulaşabildi. Devlet ve vakıflar tarafından inşa edilen bu yapılardan sadece Türkler faydalanmadı. Türklerle beraber Anadolu'da yaşayan Gürcü, Ermeni, Rum gibi milletler de bu tesislerden faydalandı. Konuştuğu dile, inandığı dine bakılmaksızın tüm hastalar darüşşifalarda şifa buldu, imarethanelerde tüm açlar doyuruldu.

Moğol baskısından kaçarak halkla beraber Anadolu'ya göç eden bazı şeyh ve dervişler, yeni yerleşim birimlerinin oluşmasında etkili oldular. Bu şeyh ve dervişlerin bir kısmı Ahi Evran öncülüğünde Anadolu'da Ahilik Teşkilatını kurdular. Ahi, Arapça kardeş anlamına gelmektedir. Ancak ahi kavramı Türklerde cömert, yiğit, kahraman anlamlarında da kullanıldı. Bir esnaf birliği olan ahiler yardımseverlikleriyle tanınmışlardır. Ahiler, halkın meslek edinerek kalkınmasında ve Türk varlığının Anadolu'da kalıcı olmasında önemli rol oynadılar.

Moğol baskısının Anadolu'da da arttığı dönemde Mevlâna Celâleddin-i Rumi, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre, Ahi Evran gibi gönül insanları ve düşünürler halka destek oldular. Bu düşünürlerin yaydığı öğretiler, halkın manevi açıdan güçlenmesini ve birliğini destekledi. Bu öğretiler aradan yüzyıllar geçmesine rağmen değerlerini korumakta ve tüm dünya tarafından saygıyla karşılanmaktadır.

MEDENİYETE YÖN VEREN YOLLAR

İnsanların binek hayvanları evcilleştirmeleriyle göç ve taşımacılık faaliyetleri daha kolay hâle gelmiştir. Zamanla taşımacılık ve ulaşım teknolojisinin gelişmesiyle ticaret faaliyetleri de gelişmiştir. Şehirler, ülkeler, medeniyetler arasında yapılan ticaret faaliyetlerinin artması kültürel, ekonomik ve siyasi etkileşimin de artmasını sağlamıştır.

Demir İpek Yolu'nda İlk Sefer

Demir İpek Yolu'nun ilk adımı olan Bakü-Tiflis-Kars demir yolu hattı Azerbaycan'daki törenle açıldı. Açılış törenine Türkiye ve Azerbaycan Cumhurbaşkanları ile Gürcistan ve Kazakistan Başbakanları katıldı. Projenin tamamlanmasıyla tarihî İpek Yolu'nun canlanması, bölgenin ticaret potansiyelinin artması hedeflenmektedir. Ayrıca tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan ülkelerin arasındaki ilişkilerin kuvvetlenmesi beklenmektedir. Bu proje ile Çin'den İngiltere'ye kadar demir yolu ağı örülecektir. Bu mesafe yaklaşık 7 bin kilometre azalacaktır. Çin'den yola çıkan bir tüccar ya da turist ülkemizden de geçerek yaklaşık 15 günde İngiltere'ye ulaşabilecektir.

Kral Yolu

Ticarete büyük önem veren Lidyalılar bu amaçla Efes'ten başlayarak Mezopotamya'ya kadar uzanan Kral Yolu'nu yapmışlardır. Bu yolun yapılması sonucunda; Doğu – Batı kültürleri arasında etkileşim artmıştır. Tarihin bilinen en eski ticaret yoludur.

Takas usulünün yetersiz kalması üzerine yıllarında Lidyalılar ilk parayı kullanmışlardır

İpek Yolu

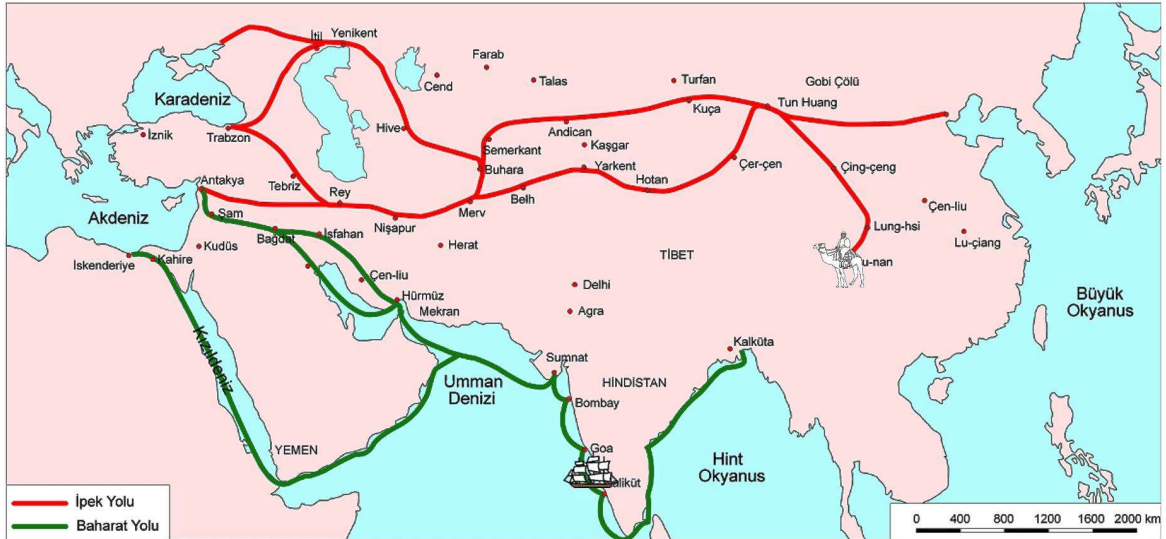
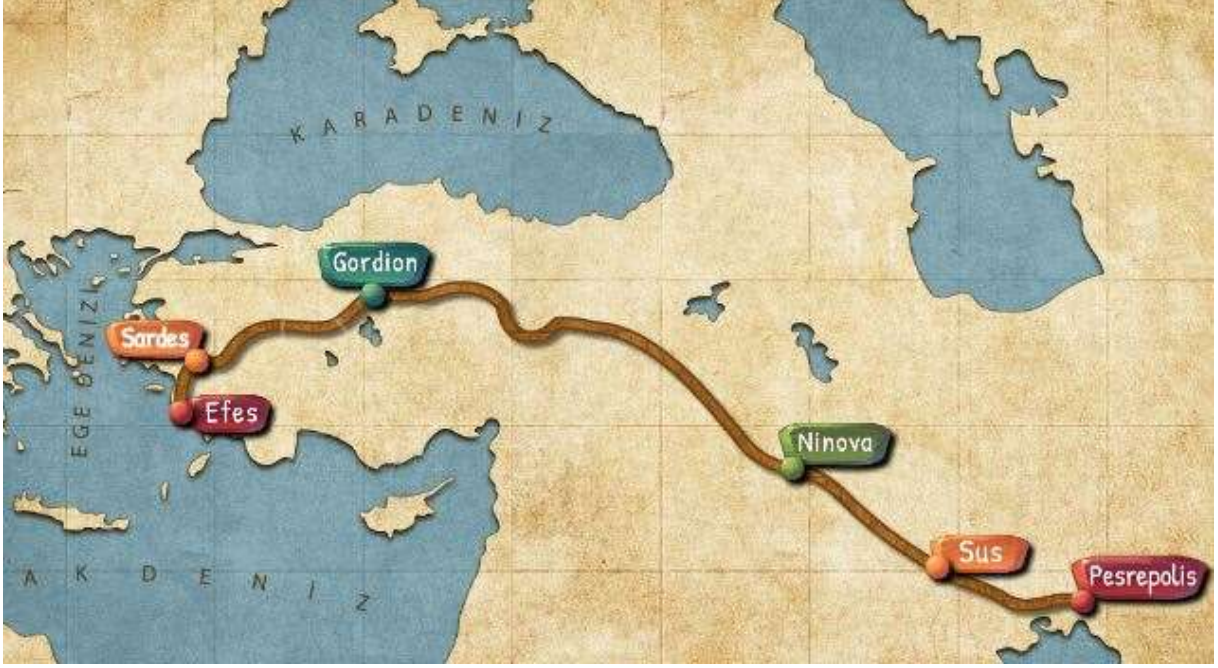
Çin'in Xian (Şian) kentinden başlayıp Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, İran üzerinden İstanbul'a oradan da Avrupa'ya kadar uzanan tarihi yola ipek yolu denir.

İpek Yolu üzerinden Avrupa'ya; ipek, porselen, halı, kilim, kumaş, baharat, bal, yağ, kağıt, değerli taşlar, eşyalar taşınmıştır. Aynı zamanda bu yol ile kültürel etkileşim yaşanmıştır.

Mustafa YAZGAN

Baharat Yolu

Çin ve Hindistan'dan başlayarak kara ve deniz yolu ile Mısır'a ve Anadolu'ya oradan da Avrupa'ya uzanan önemli bir ticaret yoludur. Baharat Yolu sayesinde birçok medeniyet baharatı ve baharatların nasıl kullanıldığını öğrenmiştir. Baharat Yolu'nu kullanan tüccarlar, elçiler ve seyyahlar kendi kültürlerine ait yemekleri, baharatlardan yapılmış esans ve ilaçları başka kültürlerle de öğretmişlerdir.

Ticaret yolları daha çok doğal geçitler, vadiler üzerinde kurulmuştur. Devletler bu yollar üzerine güvenlik ve dinlenme amaçlı olarak hanlar, kervansaraylar ve derbentler (karakol) yapmışlardır. Bu yolları tüccarlarla beraber elçiler, ulaklar (haberciler), bilim insanları ve seyyahlar da kullanmıştır.

[illegible]